

МОДЕРНІЗАЦІЯ МУНІЦИПАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ НА ОСНОВІ МІЖСЕКТОРАЛЬНОЇ ДИФУЗІЇ

Реакція на кардинальні трансформаційні процеси, що відбувалися й продовжують відбуватися в економіці України, актуалізує питання модернізації муніципального сектору економіки, що є комплексним полівекторним процесом, одним із найважливіших напрямків якого є розвиток муніципального підприємництва [1].

Розвиток муніципального підприємництва необхідно розглядати в напрямку формування муніципальних (комунальних) підприємств, власником яких є органи місцевого самоврядування, здатних, окрім створення соціального ефекту, приносити додатковий дохід місцевим бюджетам [2, 3].

З урахуванням реальної соціальної та економічної ситуації в муніципальних утвореннях створення нових муніципальних підприємств є необхідним для заповнення ніш локального ринку, тобто за відсутності на ринку підприємств певного профілю, слабкої активності приватного капіталу, наявності незадоволеного попиту, ліквідації монополії на місцевому ринку певного виробника, зняття напруженості на ринку праці, швидкої реалізації вигідного проекту. При створенні нових муніципальних підприємств неможливо не враховувати присутності на ринку приватних підприємств та наслідків їх діяльності для місцевого населення. Низку видів послуг вигідно залишити для ринкового підприємництва. І перш, аніж вирішити питання про створення муніципального підприємства, органи місцевого самоврядування повинні вивчити можливості приватного сектора. Навіть в разі появи на ринку приватної монополії в життєво важливих сферах (електро-, водопостачання, вивезення та утилізація сміття) необов'язково примушувати її до реорганізації, можна тієї ж мети досягти застосуванням регулятивних важелів.

Доцільність створення муніципальних підприємств обумовлюється наступними чинниками: потребою в безперерйному гарантованому за обсягом та мінімальними стандартами якості наданні деяких найважливіших муніципальних послуг; локальним (місцевим) монополізмом підприємства у наданні муніципальної послуги, внаслідок чого орган місцевого самоврядування не хоче бути залежним від приватних суб'єктів; прагненням до забезпечення соціальної справедливості та запобігання дискримінації споживачів послуг (за

мікрорайонами проживання, категоріями споживачів); можливістю муніципальної влади впливати на ціни та тарифи [2].

Дослідження зарубіжного та вітчизняного досвіду функціонування муніципального сектору показало, що чим менш стабільною є соціально-економічна ситуація в країні та територіальних утвореннях, тим муніципальна влада більше схильна надавати муніципальні послуги силами муніципальних підприємств.

За рівнем правової та господарської самостійності можуть створюватися три типи муніципальних підприємств: не наділені ні правовою, ні господарською самостійністю; що мають господарську самостійність, юридичний статус; що діють повністю на комерційній основі. Муніципальне утворення завжди може перевести комунальне підприємство в режим самоокупності у поєднанні з наданням дотації споживачам (адресна підтримка). У міру комерціалізації, підвищення частки платних послуг усувається межа, з одного боку, між муніципальними підприємствами та установами, а з іншого — між муніципальними та приватними підприємствами.

Окреслюючи низку позитивних моментів діяльності муніципальних підприємств, не можна не вказати на їх істотні недоліки: більшість муніципальних підприємств надають або громадські, або соціально значимі послуги і тому отримують дотації з бюджету, що породжує проблему утриманства; муніципальне підприємство завжди прагне бути монополістом в своїй сфері діяльності та негативно відноситься до появи будь-якого конкурента, який, можливо, надаватиме ту ж послугу дешевше й якісніше. Враховуючи зазначене, і населення, й муніципальна влада мають бути зацікавлені в створенні конкурентного середовища надання муніципальних послуг за участю підприємств різних форм власності [3].

Теоретично можливо уявити муніципальне обслуговування навіть без наявності у органів місцевого самоврядування майна або підприємств. Воно і зараз забезпечується, як правило, за рахунок засобів залучених з інших бюджетів, а не доходами від виробничо-фінансової діяльності. Якщо надходжень засобів з інших бюджетів вистачає для виконання соціальних функцій, то муніципальне утворення може обмежуватися роллю замовника на виробництво соціальних товарів та послуг підприємствами й установами будь-яких інших форм власності та господарювання, тобто посередника між населенням та постачальниками товарів і послуг. Для цього потрібним є внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів, зокрема про порядок оплати з

бюджету послуг, що надаються приватними підприємствами, створення рівних умов для конкуренції за наявності бюджетної підтримки муніципальних підприємств.

Сьогодні бізнес не виявляє особливого зацікавлення до муніципальних об'єктів. Однак ситуація зміниться у міру посилення конкуренції за прибуткові вкладення в інших галузях, зміцнення реальної влади на місцях, здатної гарантувати довгостроковість правил та інвестицій, переведення муніципального сектору на ринкові умови, перш за все житлово-комунального господарства, шляхом скорочення витратних повноважень місцевого самоврядування та доведення плати за комунальні послуги до ринково-конкурентного рівня. В Україні існують величезні можливості для розвитку бізнесу, орієнтованого на задоволення місцевих потреб, без ліквідації муніципальних підприємств. У цьому мають бути зацікавлені органи місцевого самоврядування; вони можуть отримувати додаткові прибутки і менше залежати від бюджетів інших рівнів. У місцевої влади як повноцінного суб'єкта економічних відносин, як показує зарубіжний досвід, присутній інтерес до прибуткового бізнесу, зокрема до того, що виходить за рамки його території. Муніципальні підприємства потенційно можуть освоїти будь-який сегмент ринку. За наявності місцевого самоврядування муніципальний та приватний сектор потребують один одного. Приватний сектор має стати елементом, суб'єктом муніципального господарства, економічним ресурсом, а не конкурентом. Він повинен підтримуватися місцевим самоврядуванням, якщо діє в інтересах населення. Залучення приватних фірм до муніципального обслуговування населення в світовій практиці є досить поширеним. Разом з муніципальними підприємствами значна, а інколи й переважна частина муніципальних послуг у різних країнах надається приватними, зокрема малими, підприємствами та індивідуальними підприємцями, за органами ж муніципальної влади зберігається лише контроль за цим процесом. Приватні фірми залучаються в сфери муніципального господарства, що традиційно контролюються органами місцевої влади, на основі передачі муніципального майна в оренду або довірче управління, приватизації підприємств. В українських містах гостра конкуренція між муніципальним та приватним секторами спостерігається у сфері автобусних перевезень, забезпечення населення хлібобулочними виробами, аптечного обслуговування, надання ритуальних послуг. Зростає роль приватних підприємств в експлуатації житлового фонду, вивозі побутового сміття. Як показує ще небагатий вітчизняний досвід, участь приватних

підприємців призводить до зниження витрат та покращення якості надання муніципальних послуг, скорочення бюджетних дотацій, а в окремих випадках — і до зниження тарифів. З іншого боку, місцеві органи влади звільняються від низки господарських функцій та можуть зосередити свої зусилля на вирішенні стратегічних завдань.

До сильних сторін приватного сектору як сегменту муніципального господарства можна віднести: можливість виконувати складні завдання; використання успішного досвіду інших підприємств; надання таких послуг, що вимагають швидкої реакції на зміни ринку; використання інноваційних технологій; надання послуг різним верствам населення; надання послуг, що швидко застарівають (інформаційні, консультаційні); здатність до адаптації в умовах попиту, що стрімко змінюється; бажання ризикувати; професійний досвід тощо. Разом з цим участь приватного сектору в наданні муніципальних послуг пов'язана з низкою ризиків: втратою робочих місць в муніципальному секторі; порушенням звичного порядку роботи з клієнтами; потенційною залежністю від підрядників; відсутністю інтересу або ініціативи з боку приватного сектору; недостатністю необхідних навичок та фінансових ресурсів у приватних підприємств; протидією з боку впливових осіб, включаючи керівників муніципального сектору.

Органам місцевого самоврядування вигідно використовувати приватний сектор лише за певних умов: коли завдання можна визначити завчасно, а роботу можна оцінити після її виконання; коли є конкуренція між підрядниками; якщо муніципальну владу більше цікавлять результати, а не засоби їх досягнення. При цьому місцеві органи влади повинні продовжувати відповідати за виконання наступних умов: гарантоване надання найважливіших послуг; доступ до послуги всіх верств населення за прийнятною ціною; справедливість стосовно різних верств споживачів; забезпечення мінімальних стандартів якості. Конкуренція й співпраця муніципальних та приватних підприємств в наданні послуг не суперечать одна одній. Успіх співпраці безпосередньо залежить від зобов'язань обох сторін. Основне завдання партнерів (муніципальних і приватних підприємств та підприємців) полягає в підвищенні якості послуг при збереженні за місцевими органами влади функції контролю та відповідальності.

Окреслені напрямки розвитку муніципального підприємництва в контексті модернізації муніципального сектору економіки мають стати визначальними в процесі формування та практичної реалізації державної муніципальної та місцевої економічної політик.

Бібліографія

1. Монастирський Г.Л. Модернізаційна парадигма управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня: монографія / Г. Л. Монастирський. — Тернопіль: Вид-во «Економічна думка» ТНЕУ, 2010. — 464 с.

2. Monastyrskyi G. Municipalization as a new paradigm of local economic development: world and national tendencies / G. Monastyrskyi // Local self-government in local development: Ukrainian and Polish experience: monograph / ed. Lech Jańczuk. — Lublin: Wydawnictwo KUL, 2014. — P. 57-77.

3. Монастирський Г.Л. Муніципальний сектор економіки: методологія дослідження / Г.Л. Монастирський // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. — Випуск 5. — К., 2009. — С. 9-12.

4. Монастирський Г.Л. Розвиток муніципального підприємництва як елемент модернізації муніципального сектору економіки / Г.Л. Монастирський // Актуальні проблеми і прогресивні напрямки управління економічним розвитком вітчизняних підприємств: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 21-22 травня 2009 р. — Т. II. — Кривий Ріг: КЕІ КНЕУ, 2009. — С. 18-20.

Олена ПРИМОСТКА

Київський національний економічний університет
ім. Вадима Гетьмана, України

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В УКРАЇНІ ЗА МЕТОДИКОЮ ФУРАСТЬЄ

Існує декілька різних способів розподілу економіки на сектори - за історичним розвитком, за гіпотезою трьох або чотирьох секторів економіки, або за належністю до державного, приватного чи неприбуткового сектору. Баланс між секторами економіки залежить від рівня економічного розвитку. Під сектором економіки доцільно, на наш погляд, вважати велику її частину, тобто сукупність галузей, об'єднаних певною метою та функціями. Сектори економіки класифікуються за різними ознаками, у зв'язку із чим економіка держави може бути представлена як 2-секторна, 3-секторна, 4-секторна, 5-секторна.

Первинний сектор економіки: галузі економіки, продукти яких здебільшого є сировиною для інших галузей. До первинного сектора належать сільське господарство, рибальство, лісова промисловість. Наприклад, шахтарі та рибалки – це робітники первинного сектору. До